

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВІСТЬ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***КАСЯН А.О., СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ, ЗДОБУВАЧ*,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ***

У статті висвітлено сутність управління матеріально-технічним забезпеченням сільськогосподарських підприємств. Узагальнено основні напрямки ефективного використання матеріально-технічних ресурсів.

In the article the essence of control of logistics of agricultural firms is rotined. Is reviewed reference directions of an effective utilization of material resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією з найважливіших проблем розвитку сільськогосподарських підприємств є їх матеріально-технічне забезпечення. Без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці та зниження вартості її виробництва. Абсолютна більшість аграрних підприємств України не мають у своєму розпорядженні достатньої кількості техніки, а та, що є, застаріла. Наслідком цього є порушення технологій виробництва продукції в сільському господарстві.

До того ж масштаби погіршення матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору України, по суті свідчать про згортання процесу індустріалізації галузі та суттєву екстенсивність виробництва в сільському господарстві взагалі.

У зв'язку з цим одним із пріоритетів національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення і матеріальне забезпечення сільського господарства, а тому пошук шляхів забезпечення підприємств матеріально-технічними засобами та ефективного їх використання є досить актуальним питанням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств знайшли належне відображення у наукових працях багатьох вчених-економістів: В.Г. Андрійчука [1],

---

* Науковий керівник д.держ.упр., доцент Т.М. Лозинська.

С.І. Демяненко [3], Г.Є. Мазнева[4], П.М. Макаренка, В.І. Перебийноса [2], П.Т. Саблука, З.Є. Шершньової [6] та ін.

В той же час слід констатувати, що ряд важливих аспектів цієї проблеми залишилися не достатньо вивченими.

Цілі статті. Виходячи з цього метою статті є узагальнення і уточнення поглядів учених-економістів на сутність матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, висвітлення його виробництва, значення у підвищенні ефективності.

Виклад основного матеріалу. Забезпеченість сільськогосподарського виробництва матеріально-технічними ресурсами та основними фондами в необхідній кількості та структурі та раціональніше їх використання є одним із найважливіших чинників підвищення його ефективності. Ринкові відносини передбачають конкурентну боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті із них, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів. У зв'язку з цим, у сукупності пріоритетних заходів щодо розвитку АПК України важливе місце посідає відтворення основних засобів. Трансформація виробничих відносин в економічній системі зміна організаційно-правових форм підприємств і характеру взаємозв'язків між суб'єктами господарювання є головними детермінантами процесу відтворення основних засобів, як базової ланки матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Матеріально-технічне забезпечення - це система принципів, форм, методів, важелів та структур, які спрямовані на виробництво і постачання технічних засобів, запасних частин, паливно-мастильних матеріалів, інших енергоносіїв, пестицидів, техніко-технологічне обслуговування та надання виробничих послуг. Це одна із найважливіших умов ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств, яка обумовлює виробничу міць господарської одиниці, характеризує її технічну оснащеність і безпосередньо впливає на рівень продуктивності праці, механізації, автоматизації виробництва, собівартості продукції, рентабельності і прибутку. При цьому матеріально-технічні ресурси являють собою сукупність матеріально-речових засобів і предметів праці, що постачаються промисловістю, за допомогою яких виробляється продукція або надаються відповідні послуги.

Систему матеріально-технічного забезпечення - складають підприємства-виробники матеріально-технічних ресурсів, торгово-посередницькі організації, сервісні підрозділи, формування з машиновикористання та державні органи, що регулюють відносини у сфері техніко-технологічного забезпечення. Діяльність цієї системи має бути спрямована на відтворення і розвиток матеріально-технічної бази, комплексну механізацію і автоматизацію технологічних процесів, відновлення і збереження родючості ґрунту в сільському господарстві на основі вітчизняного машинобудування та виробництва матеріальних ресурсів.

Існуючий рівень ресурсного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників фактично є обмеженням комплексності застосування заходів з реалізації прогресивних техніко-технологічних рішень, а отже, обмеженням у набутті конкурентних переваг за рахунок зниження індивідуальних витрат підприємства на створення певних видів продукції. Вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції ведуть свою виробничо-комерційну діяльність у достатньо складних умовах внутрішнього ринку, який є олігополізованим на рівні маркетингових посередників та таким, що наближається до ринку досконалої конкуренції на рівні виробника. Олігополізація даного ринку на рівні безпосередніх товаровиробників, на сьогоднішній день, є неможливою, в першу чергу, через низьку концентрацію капіталу в аграрному секторі економіки та низький рівень ефективності їх діяльності. При цьому саме деформацію конкурентних відносин на рівні сільськогосподарських товаровиробників в напрямі їх олігополізації доцільно розглядати як позитивну тенденцію щодо підвищення ефективності діяльності агропідприємств. Однак, низька ефективність сільськогосподарського виробництва робить його інвестиційно не привабливим, що, в свою чергу, не сприяє підвищенню рівня концентрації капіталу в галузі. Залишковий принцип формування матеріально-технічної бази аграрних підприємств не відповідає виробничим задачам, що стоять перед ними і не дозволяє реалізувати прогресивні технології виробництва сільськогосподарської продукції. Застосування ж застарілих технічних засоби та технологічних прийомів значною мірою виключає можливість для забезпечення необхідного рівня ефективності виробництва продукції, а отже знижує конкурентоспроможність підприємств.

Зростання рівня концентрації капіталу в галузі може бути досягнуто опосередковано, через ресурсне забезпечення сільськогосподарського виробництва. В аграрному секторі АПК оперують суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, масштабів діяльності та такі, що мали різні стартові умови ведення своєї діяльності. Саме це організаційно-економічне підґрунтя функціонування сільськогосподарських підприємств разом із наслідками управління поточною діяльністю визначають фактичний стан ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємств галузі [4].

Сутність управління матеріально-технічними ресурсами полягає в плануванні, організації та здійсненні контролю за матеріальними, інформаційними та іншими потоками, які зорієнтовані на ефективне використання потенційних можливостей підприємства, для вирішення комплексу задач пов'язаних з багатьма аспектами роботи організації. Щоб здійснювати ефективне управління матеріально-технічними ресурсами необхідно вирішувати питання покращення планування, обліку і використання матеріально-технічних ресурсів, ритмічності постачання, контролю та реалізації, нормування запасів, покращення складського господарства та тощо. Іншими словами, для здійснення ефективного управління матеріально-технічними ресурсами необхідно розробити адекватний інструментарій, застосування якого дозволить досягти поставлених цілей.

Першою складовою цього інструментарію є планування, і в першу чергу, планування, що має стратегічний характер. У процесі стратегічного планування повинні прийматися рішення, загальною метою яких є досягнення такого способу організації діяльності підприємства, за якого спостерігається об'єднання зусиль різних господарських одиниць, котрі виробляють і реалізують товари і послуги, з метою оптимізації фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, які використовуються підприємством для реалізації своїх економічних цілей. Для оптимального розподілення і використання матеріально-технічних ресурсів з мінімальними витратами засобів проводиться планування матеріально-технічного постачання. При розробці планів постачання підприємств необхідно вибрати постачальників, спланувати шляхи зменшення витрат на транспортування продукції матеріально-технічного призначення, оптимізувати співвідношення транзитних і

складських поставок, і обсяги необхідних матеріальних запасів та інше.

Показники плану матеріально-технічного забезпечення використовуються для розробки планів фінансування, кредитування і використання оборотних засобів підприємства, тобто без плану матеріально-технічного забезпечення не може бути розроблена стратегія розвитку підприємства.

В ході здійснення планування матеріально-технічного забезпечення необхідно велику увагу приділяти раціональному використанню матеріально-технічних ресурсів (рис.1).

Рис 1. Основні напрямки ефективного використання матеріально-технічних ресурсів

Розрахунок потреби в матеріальних ресурсах на підприємствах повинен базуватись на детальних планах виробництва та індивідуальних нормах витрат матеріально-технічних ресурсів на виріб чи роботу. В комплексі заходів з удосконалення матеріально-технічного забезпечення розробка прогресивних норм, орієнтованих на скорочення необхідних витрат і зниження собівартості кожного виробу, має особливе

значення. Розробка норм повинна передбачати: запровадження передових прийомів і методів роботи, спрямованих на підвищення ефективності використання матеріально-технічних ресурсів в виробництві; стимулювання освоєння новітньої техніки, покращення якості роботи. При визначенні потреб в різних матеріальних ресурсах повинні враховуватись їх властивості і особливості споживання.

Так, при визначенні потреб в обладнанні необхідно враховувати шляхи його використання з урахуванням нормативних термінів роботи, планів заміни обладнання, техніко-економічних розрахунків і аналізу використання обладнання з точки зору більш повного його завантаження. До основних напрямів раціонального використання обладнання належать повне технічне укомплектування виробництва продукції та вчасна заміна непридатного обладнання.

Для підвищення ефективності використання обладнання необхідно звертати увагу на підвищення змінності його роботи, зниження позапланових простоїв, технічний стан і проведення модернізації. Крім розробки норм, велика увага повинна приділятися пошуку відхилень від норм. Аналіз відхилень від норм дозволяє застосовувати оперативні заходи щодо усунення зайвих витрат та закріплення досвіду економії.

Ігнорування або недооблік тих або інших факторів веде до диспропорцій у постачанні сировини та порушення його ритмічності. З дотриманням певної ритмічності поставок удосконалюються методи планування матеріально-технічного забезпечення, нормування запасів сировини, обліку складських запасів, контролю за реалізацією виділених матеріальних цінностей, застосовуються методи прогнозування. Крім того запроваджуються економічні важелі впливу на ритмічність забезпечення сировиною, матеріалами і комплектуючими виробами, удосконалюється договірно-правовий механізм, механізм матеріального стимулювання.

Ще одним з можливих шляхів підвищення ефективності роботи по управлінню матеріально-технічними ресурсами є робота з поставальниками. Головною складовою цієї роботи є контроль за поставками. Важливість задачі обліку і контролю за надходженням матеріальних ресурсів зростає тоді, коли підприємство має багато партнерських зв'язків і використовує великий асортимент різних матеріалів і комплектуючих виробів. Для своєчасного та повного отримання сировини, матеріалів, і комплектуючих виробів встановленої якості важливо забезпечити

чітку взаємодію відділів матеріально-технічного забезпечення з юридичними службами підприємства. Для запобігання зайвих витрат в відділах постачання необхідно проводити оцінку постачальників продукції по якості, сортності, обсягу, номенклатурі, асортименту, своєчасності та ритмічності поставок. Якщо продукція не відповідає договірним умовам відділ постачання також готує матеріали по пред'явленню претензій підприємствам які порушили договірні зобов'язання.

Для служб постачання першочергову роль займає аналіз виробничих запасів, оскільки вони забезпечують безперервність виробничого процесу. Наприклад, занадто високий рівень запасів матеріальних ресурсів збільшує рівень витрат на утримання запасів, зменшує оборотність і ефективність використання оборотних запасів.

Щоб максимально ефективно здійснювати управління матеріально-технічними ресурсами необхідно першочергово здійснювати облік і аналіз виділених матеріально-технічних ресурсів за наступними напрямками:

- обґрунтування розрахунків потреби в матеріально-технічних ресурсах;
- забезпечення потреби в матеріально-технічних ресурсах;
- дотримання структури матеріально технічних ресурсів за видами постачання;
- нормування витрат матеріальних ресурсів;
- дотримання відповідності фактичних витрат матеріальних ресурсів встановленим нормам;
- дотримання середнього рівня виробничих запасів;
- збільшення оборотності запасів матеріальних ресурсів.

Висновки. Криза, що охопила сільське господарство та інші галузі АПК України, негативно позначилась на матеріально-ресурсному потенціалі, що стало однією з причин скорочення виробництва сільськогосподарської продукції в країні. Враховуючи цю обставину та результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств як система принципів, форм, методів, важелів та структур, які спрямовані на виробництво і постачання технічних засобів, запасних частин, паливно-мастильних матеріалів, інших енергоносіїв, пестицидів, техніко-технологічне обслуговування та надання виробничих послуг набуває вирішального значення у підвищенні їх ефективності та конкурентоспроможності.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / Андрійчук В.Г. - [2-ге вид., доп. і перероблене.] - К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Гришко В.В. Енергозбереження в сільському господарстві / В.В. Гришко, В.І. Перебийніс, В.М. Рабштина. – П.: Полтава, 1996. – 280 с.
3. Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві / Дем'яненко С.І. – К.: КНЕУ, 1998. – 268 с.
4. Мазнев Г.Є. Ефективність інноваційних агротехнологій в умовах ресурсного забезпечення / Г.Є Мазнев, О.Ю. Бобловський, О.О. Красноручський, О.О. Артеменко, С.О. Заїка // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. – № 83 – 2009, с. 40-48.
5. Операційний менеджмент: [навч. посібник] / [Перебийніс В.І., Писаренко В.В., Помаз О.М. та ін.]; за ред. В.І. Перебийніса. – Полтава: ПДАА, 2008. – 664 с.
6. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: [підручник] / З.Є. Шершньова – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.